

13,45 - 14, 30

Ručak u hotelu 'Medena' i razgovor sa studentima

15,00 - 17,00

Razgledavanje Trogira

18,00

Povratak u Supetar

20,30

Svečana večera u hotelu, kulturno-umjetnički program.

Subota, 19. travnja 2008. godine:

7,00 - 8,30

Doručak u hotelu

TEMA III.

UMREŽAVANJE HRVATSKIH STUDIJA: ZAJEDNIČKI DOKTORATI I PROGRAMI SA ZAJEDNIČKIM FINANCIRANJEM

Predsjedavaju:

prof. dr. Marko Samardžija, Filozofski fakultet u Zagrebu i prof. dr. Josip Matešić, Njemačka

9,00 - 9,15

prof. dr. Krystyna Pieniasek, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznan, Poljska
POSLEDIPLOMSKA KROATISTIKA I SLAVISTIKA U POLJSKOJ

9,15 - 9,30

prof. dr. Joško Božanić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu
MEĐUNARODNI PROJEKTI I INTERDISCIPLINARNI STUDIJI: STUDIA MEDITERANEA

9,30 - 9,45

mr.sc. Luka Budak, Macquarie University, Sydney, Australija
DVADESET I PET GODINA HRVATSKIH STUDIJA NA SVEUČILIŠTU MACQUARIE U SYDNEYU

9,45 - 10,00

prof. dr. Vinko Grubišić, University of Waterloo, Kanada
PREDAVANJE HRVATSKOG KAO DRUGOG I STRANOG JEZIKA: OD ŠKOLSKE PLOČE DO INTERNETA

10,00 - 10,30

PAUZA ZA KAVU

TEMA IV.

PREDSTAVLJANJE PRATEĆIH PROGRAMA I INFRASTRUKTURE STUDIJA HRVATSKOG KAO DRUGOG I STRANOG JEZIKA

Predsjedava: mr. sc. Luka Budak, Macquarie University, Sydney, Australia

10,30 - 10,40

Lada Kanajet Šimić, Hrvatska matica iseljenika
PREDSTAVLJANJE PROGRAMATA HRVATSKJE MATICE ISELJENIKA

10,40 - 10,50

Staša Skenžić, Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa (MZŠ)

STIPENDIJE I DRUGI OBLICI POTPORE MZOŠ

PROGRAMIMA HRVATSKOG JEZIKA I KULTURE U SVIJETU

10,50 - 11,00

Predstavnik Ministarstva vanjskih poslova i europskih integracija

OBRAZOVNI PROGRAMI MVPIE ZA HRVATE IZVAN DOMOVINE

11,10 - 11,30

Anton Kikaš, Predsjednik Zaklade za hrvatske studije u Kanadi
ZAKLADA HRVATSKIH STUDIJA U KANADI I NIJEZINA ULOGA U RAZVOJU HRVATSKIH STUDIJA NA SVEUČILIŠTU WATERLOO

11,30 - 12,00

Pauza

12,00 - 13,30

OKRUGLI STOL III: ZAJEDNIČKI DOKTORATI, PROJEKTI I MOBILNOST STUDENATA I NASTAVNIKA

(Moderatori i voditelji sesije: prof. dr. Boris Škvorc i prof. dr. Vinko Grubišić. Rasprave u trajanju do deset minuta prijaviti

tijekom pauze u 10 sati)

13,00 - 14,30

OKRUGLI STOL IV: Ispiti iz znanja hrvatskog jezika za strance, programske osnove pripreme godine studija i gostovanja stipendista
(Moderatori i voditelji sesije: Josip Lasić i mr. sc. Marica Čilaš Mikulić. Sudjeluju: Josip Lasić, Tanja Brešan, Sanja Zubčić, Lidija Cvikić uvodnim izlaganjima od 10 minuta. Rasprave do pet minuta prijaviti tijekom pauze u 10 sati)

15,00 - 15,30

ZATVARANJE OKRUGLOG STOLA: Formuliranje zaključaka.

(Moderatori: prof. dr. Zrinka Jelaska i prof. dr. Vinko Grubišić. Iznosnije prijedloga zaključaka prijaviti tijekom pauze prije Zatvaranja)

Svršetak službenog dijela Okruglog stola.

Slobodno poslijepodne i druženje u Supteru.

19,30

Večera (prema izboru)

Nedjelja, 20. travnja 2008. godine

7,00 - 9,00

Doručak i odlazak iz hotela (prema izboru)

U predvorju konferencijske dvorane hotelskog kompleksa SVPT (Kaktus) bit će osigurana stalna internet veza.

Sveučilište u Splitu
FILOZOFSKI FAKULTET
CENTAR ZA HRVATSKJE STUDIJE U SVIJETU
Sinjska 2, 21000 Split
Hrvatska

University of Split
FACULTY OF PHILOSOPHY
CENTRE FOR CROATIAN STUDIES ABROAD
Sinjska 2, 21000 Split
Croatia

Drugi Okrugli stol o hrvatskim studijima u svijetu

Brač 16.-20. travnja 2008.

ORGANIZATOR:

Centar za hrvatske studije
Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

SUORGANIZATORI:

Uprava za međunarodnu suradnju Ministarstva
znanosti, obrazovanja i športa Republike Hrvatske
Croatian Studies Centre, Macquarie University Sydney

Tema/Topic:

Hrvatski studiji u svijetu, povezivanje, umrežavanje,
zajednički projekti i poslijediplomski studiji

RASPORED DOGADANJA RADNE SKUPINE

TEMA I.

Programni hrvatskih studija, lektorati i zajednički međunarodni programi

TEMA II.

Učenje hrvatskog kao drugog i stranog jezika, testovi znanja hrvatskog jezika za strance i programi hrvatske kulture u inozemstvu.

TEMA III.

Umrežavanje hrvatskih studija: zajednički doktorati i programi sa zajedničkim financiranjem.

TEMA IV.

Predstavljanje pratećih programa i infrastrukture studija hrvatskog kao drugog i stranog jezika.

RASPORED OKRUGLOG STOLA:

Srijeda, 16. travnja 2008. godine

16,00 - 18,00

Prijave u hotel i registracija sudionika u hotelu Kaktus, Supetar.

19,00 - 19,15

Piće dobrodošlice.

19,20 - 21,30

Večera

Četvrtak, 17. travnja 2008. godine

7,30 - 9,00

Doručak u hotelu

9,15 - 10,00

Uvodno slovo: prof. dr. Boris Škvorc, prodekan za razvoj Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu i Voditelj Centra za hrvatske studije u svijetu

Službeno otvaranje skupa i pozdravni govori:

prof. dr. Josip Mijat, dekan Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Splitu

Predstavnik Ministarstva znanosti, obrazovanja i sporta

Predstavnik Ministarstva vanjskih poslova

Predstavnica Hrvatske matice iseljenika

Prof. dr. Ivan Šimonović, prorektor za međunarodnu suradnju, predstavnik Sveučilišta u Zagrebu

prof. dr. Ivan Pavić, rektor Sveučilišta u Splitu

10,00 - 10,30

PAUZA ZA KAVU

TEMA I.

PROGRAMI HRVATSKIH STUDIJA, LEKTORATI I ZAJEDNIČKI MEĐUNARODNI PROGRAMI

Predsjedavaju:

prof. dr. Josip Mijat, Filozofski fakultet u Splitu i dr. sc. Mario Grčević, HAZU i Hrvatski studiji

10,30 - 11,00

prof. dr. Marko Samardžija i mr. sc. Dinka Pasini, Filozofski fakultet u Zagrebu, Stasa Skenžić, MZOŠ, LEKTORATI HRVATSKOGA NA INOZEMNIM SVEUČILIŠTIMA I VISOKIM UČILIŠTIMA

11,00 - 11,20

prof. dr. Ernest Barić, Sveučilište u Pečuhu, Mađarska POKRETANJE MEĐUNARODNOG KROATISTIČKOG DOKTORATA

11,25 - 11,45

prof. dr. Josip Matešić, Njemačka KROATISTIKA NA SVEUČILIŠTIMA SAVEZNE REPUBLIKE NIJEMACKE

11,45 - 12,00

Pauza

12,00 - 12,20

prof. dr. Boris Škvorc, Filozofski fakultet u Splitu i Macquarie University CENTAR ZA HRVATSKO STUDIJE U SVIJETU FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU

12,25 - 12,50

prof. dr. Krešimir Bagić i dr. sc. Ivana Vidović Bolf, Filozofski fakultet u Zagrebu PROGRAMSKI KONCEPT ZAGREBAČKE SLAVISTIČKE ŠKOLE

12,50 - 13,10

Predstavnik Hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu HRVATSKI STUDIJ SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

13,30 - 16,30

Zajednički brachi ručak u Donjem Humcu, izlet u Bol i razgledavanje mjesta.

Poslijepodnevna sesija u Dominikanskom samostanu u Bolu.

Predsjedavaju:

mr. sc. Istvan Blažetin, Sveučilište u Pečuhu i **mr. sc. Luka Budak**, Macquarie University Sydney

16,30 - 16,50

prof. dr. Bogusław Zielinski, Uniwersytet Adama Mickiewicza, Poznan, Poljska KROATISTIKA I JUŽNA SLAVISTIKA U SUVREMENOJ HUMANISTICI

16,50 - 17,10

mr. sc. Marica Čilas Mikulčić, Croaticum, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

CROATICUM I PROJEKT ZA HRVATSKI KAO DRUGI I STRANI JEZIK

17,15 - 18,00

OKRUGLI STOL I: HRVATSKI STUDIJ U SVIJETU DANAS **Moderatori i voditelji sesije:** **mr. sc. Istvan Blažetin**, Sveučilište u Pečuhu i **mr. sc. Luka Budak**, Macquarie University Sydney.

Petak, 18. travnja 2008. godine:

6,00 - 7,00

Doručak u hotelu

7,20

Odlazak u Trogir (trajekt kreće u 7,40)

10,00 - 10,30

Kava sa studentima programa **Croati Mundi** u hotelu 'Medena'. Razgledavanje izložbe.

TEMA II.

UČENJE HRVATSKOG KAO DRUGOG I STRANOG JEZIKA I TESTOVI ZNANJA HRVATSKOG JEZIKA ZA STRANCE

Predsjedavaju:

prof. dr. Krešimir Bagić, Filozofski fakultet u Zagrebu i **prof. dr. Vinko Grubišić**, University of Waterloo, Kanada.

10,30 - 10,50

prof. dr. Zrinka Jelaska, Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

UDŽBENICI ZA UČENJE HRVATSKOG KAO DRUGOG I STRANOG JEZIKA

10,55 - 11,15

dr. sc. Mario Grčević, HAZU i Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu

SAMOODREĐIVANJE HRVATSKOG JEZIKA I PROMICANJE SPOZNAVA O NJEMU

11,15 - 11,25

Lidija Cvikić, Filozofski fakultet u Zagrebu PROCJENJIVANJE ZNANJA HRVATSKOG JEZIKA - ŠTO, ZAŠTO I KAKO

11,25 - 11,35

mr. sc. Gordan Matas, Filozofski fakultet u Splitu HRVATSKI JEZIK KAO DRUGI STRANI SLAVENSKI JEZIK

11,35 - 11,45

mr. sc. Istvan Blažetin, Sveučilište u Pečuhu PROGRAMI HRVATSKIH STUDIJA I LEKTORATI U EUROPI: ZAJEDNIČKI PROGRAMI, PROJEKTI I PROGRAMI HRVATSKOG KAO DRUGOG I STRANOG JEZIKA U HRVATSKOJ

11,45 - 12,00

dr. sc. Rašid Durić, Ruhr-Universität Bochum (RUB), Njemačka UOSOBLENOST HRVATSKOG JEZIKA U NIEGOVU LEKSIKU U USPOREDBI SA SRPSKIM I BOSANSKIM LEKSIKOM

12,00 - 12,15

Sanja Zubčić, Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci **TEMA ĆE BITI UTVRĐENA KASNIJE**

12,30 - 13,30

OKRUGLI STOL II: Udžbenici za učenje hrvatskog jezika kao stranog

12,30 - 13,30

(Moderator: Josip Lasić. Sudjeluju lektori hrvatskog jezika iz europskih zemalja, sudionici programa **Croata Mundi** uz nazočnost stranih studenata kroatistike)

CROATIAN STUDIES REVIEW

ČASOPIS ZA HRVATSKE STUDIJE

Sydney – Split – Waterloo – Zagreb 5 (2008)

ISSN 1440-0448

UDK 94(497.5)

80

Published annually by / Godišnje objavljuju:

Croatian Studies Centre Macquarie
University of Sydney, Australia
Centre for Croatian Studies Abroad, University
of Split, Faculty of Philosophy, Croatia
Center For Croatian Studies, University
of Waterloo, Canada
Leykam International, Zagreb

Layout / Grafičko uređenje

Tvrtko Gregurić

All articles published in this issue of the *Croatian Studies Review (Časopis za hrvatske studije)* are refereed by means of peer review in a form of blank refereeing.

Guidance for prospective contributors: manuscripts should be prepared in accordance with the "Instructions to Authors" that are provided on the web site www.ffst.csc.hr

Editorial communication should be addressed to:

Luka Budak, Editor in Chief / Odgovorni urednik
Croatian Studies Review
Macquarie University
Center for Croatian Studies
2109 NSW
Australia

Or /And

Boris Škvorc, Editor / Urednik

Croatian Studies Review / Zbornik hrvatskih studija
University of Split / Sveučilište u Splitu
Faculty of Philosophy / Filozofski fakultet
Radovanova 13, 21 000 Split
Croatia

E-mails:

bskvorc@ffst.hr or lbudak@hmn.mq.edu.au

Webpages:

www.eurolang.mq.edu.au/Croatian/ or www.ffst.csc.hr

Other correspondence should be addressed

to / ostalu korespondenciju uputite na:

tanja.bresan@ffst.hr or jlasic@ffst.hr

www.ffst.hr

This issue is financially supported by the

Ministry of Science, Education and Sports
Office for International Cooperation
and European Integrations
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
Croatia
www.mzos.hr

Ovo izdanje časopisa novčano je potpomoglo

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa
Uprava za međunarodnu suradnju
i europske integracije
Donje Svetice 38
10000 Zagreb
Hrvatska
www.mzos.hr

Price of the individual volume is

\$35 AU or € 20 or 100 HKN, plus postage

Cijena pojedinog izdanja časopisa je

35 AUD ili 20 € ili 100 Kuna

Orders to / narudžbe na

Leykam international, Ilica 42, HR-10000 Zagreb
order@leykam-international.hr
Erste & Steiermaerkische Bank Zagreb
Žiro račun: 2402006-1100489929
Swift: ESBCHR22
IBAN: HR7724020061100489929

This issue may be cited as:

ISSN 1440-0448

Printed by / Tisak

Denona d.o.o., Zagreb

Patron (Chief Editor) / Glavni urednik

Luka Budak
(Macquarie University)

Editor of the Journal / Urednik

Boris Škvorc
(University of Split and Macquarie University)

Editors of this issue / Urednici ovog broja

PART ONE (Critical Reading of Croatian History, refereed articles): Neven Budak (University of Zagreb) and Nevenko Bartulin (University of Split)

PART TWO (Articles and Reports from the Conference 'The Second Round Table about Croatian Studies Abroad'): Tanja Brešan and Josip Lasić (University of Split)

Associated Editors / Pridruženi urednici

Damion Buterin (Macquarie University), Vinko Grubišić (Waterloo University), Walter Lalich (Macquarie University).

International Editorial and Advisory Board:

Krešimir Bagić – University of Zagreb, Croatia
Lada Badurina – University of Rijeka, Croatia
Stjepan Barić – Janus Panonius University, Pecuh, Hungary
Nevenko Bartulin – University of Split, Croatia
Stjepan Blažetin – Janus Panonius University, Pecuh, Hungary
Vinko Brešić – University of Zagreb, Croatia
Ralph Bogart – University of Toronto, Canada
Ivan Bošković – University of Split, Croatia
Joško Božanić – University of Split, Croatia
Neven Budak – University of Zagreb, Croatia
Luka Budak – Macquarie University, Australia
Damion Buterin – Macquarie University, Australia
Vesna Drapač – University of Adelaide, Australia
Dean Duda – University of Zagreb, Croatia
Davor Dukić – University of Zagreb, Croatia
Vinko Grubišić – University of Waterloo, Canada
Aleksandar Jakir – University of Split, Croatia
Zrinka Jelaska – University of Zagreb, Croatia

Mislav Ježić – University of Zagreb, Croatia
Walter Lalich – Macquarie University, Australia
Kruno Martinac – University of Melbourne - Australia
Josip Matešić – University of Mannheim, Germany
Josip Milat – University of Split, Croatia
Krystyna Pieniążek-Marković - Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza, Poland
Ivana Prijatelj Pavičić – University of Split, Croatia
Goran Rem – University of Osijek, Croatia
Marko Samardžija – University of Zagreb, Croatia
Helena Sablić – Tomić – University of Osijek, Croatia
Diana Stolac – University of Rijeka, Croatia
Boris Škvorc - Macquarie University, Australia
Bogusław Zieliński – Uniwersytet Im. Adama Mickiewicza, Poland

Correcture and Editing / Korektura i lektura

Josipa Korljan (correcture Croatian), Tanja Brešan and Josip Lasić (editing Croatian)
Nevenko Bartulin and Jelena Mrkonjić (English)

To prospective contributors

Articles submitted for publication should not exceed 10,000 words in length and review articles should be approximately 1,200 words. They should be submitted on PC disc or attached and sent in Microsoft format to above email addresses. Those wishing to send manuscripts for consideration should also include the hard copy of the article. Authors of article published will receive two free copies of the *Croatian Studies Review*.

<p>POSLIJEDIPLomsKA KROATISTIKA U POZNANJU 165</p> <p>Krystyna Pieniążek-Marković Sveučilište Adama Mickiewicza u Poznaniu</p>	<p>CROATICUM – CENTAR ZA HRVATSKI KAO DRUGI I STRANI JEZIK 200</p> <p>Sanda Lucija Udier, Marica Čilaš Mikulić Sveučilište u Zagrebu</p>
<p>INICIJATIVA ZA FORMIRANJE RIJEČKE KROATISTIČKE ŠKOLE PRI ODSJEKU ZA KROATISTIKU FILOZOFSKOGA FAKULTETA U RIJECI 171</p> <p>Sanja Zubčić Sveučilište u Rijeci</p>	<p>HRVATSKA MATICA ISELJENIKA 203</p> <p>Lada Kanajet Šimić, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb</p>
<p>NAJSTARIJI IZVANDOMOVINSKI STUDIJI, UZ 25. OBLJETNICU HRVATSKIH STUDIJA NA SVEUČILIŠTU MACQUARIE U SYDNEYU 177</p> <p>Luka Budak Sveučilište Macquarie</p>	<p>NOVA USTROJBENA JEDINICA FILOZOFSKOG FAKULTETA U SPLITU – CENTAR ZA INTERDISCIPLINARNE STUDIJE STUDIA MEDITERRANEA 207</p> <p>Joško Božanić, Sveučilište u Splitu</p>
<p>IZUČAVANJE HRVATSKOG JEZIKA NA VIŠIM UČILIŠTIMA, S POSEBNIM OSVRTOM NA SVEUČILIŠTE WATERLOO 185</p> <p>Vinko Grubišić Sveučilište Waterloo</p>	<p>IZVORNI ZNANSTVENI ČLANCI:</p> <p>SAMOODREĐIVANJE HRVATSKOGA JEZIKA I PROMICANJE ZNANJA O NJEMU 217</p> <p>Mario Grčević HAZU i Sveučilište u Zagrebu</p>
<p>OBRAZOVNI PROGRAMI MVPEI ZA HRVATE IZVAN DOMOVINE 191</p> <p>Bernarda Periš Ministarstvo vanjskih poslova i europskih integracija Republike Hrvatske</p>	<p>UDŽBENICI INOJEZIČNOGA HRVATSKOGA 221</p> <p>Zrinka Jelaska Sveučilište u Zagrebu</p>
<p>ISKUSTVA RADIONIČKOG PRISTUPA NA KULTURNIM SUSRETIMA EUROPSKIH STUDENATA KROATISTIKE „CROATI MUNDI“ 194</p> <p>Helena Burić, Split</p>	

SAMOODREĐIVANJE HRVATSKOGA JEZIKA I PROMICANJE ZNANJA O NJEMU

Slavenski idiomi na južnoslavenskome prostoru mogli su uz primjerenu povijesno-kulturnu izgradnju postati jednim jedinstvenim posebnim slavenskim jezikom, koji bi imao samo jedan književni jezik. Na tom je prostoru nekoć postojao tzv. dijalektalni kontinuum, u kojemu različiti odnosi sličnosti nisu sprječavali nastanak jedinstvenoga južnoslavenskog jezika. Realnost je, međutim, postala drugačijom zbog povijesnih zbivanja, različitih kulturnih procesa, uobličavanja etničkih zajednica i različitih književnojezičnih izgradnja. Zahvaljujući njima, danas su na južnoslavenskome prostoru kao posebni jezici prepoznatljivo izgrađeni slovenski, bugarski i makedonski jezik, a skupa s njima hrvatski i srpski. Bošnjački i crnogorski na putu su izgradnje. Hrvatski se jezik kao poseban slavenski jezik razvio i razvijao dakle ne samo dijalektalnim raslojavanjem praslavenskoga jezika već i pratećom višestoljetnom književnojezičnom izgradnjom i kulturno-etničkim integracijama. Stoga su čakavština i kajkavština postale narječjima isključivo hrvatskoga jezika, dok štokavsko narječje ne pripada samo njemu. Hrvatski ima pored tri narječja i dva normirana književna jezika: manjinski gradišćanskohrvatski književni jezik i sveopći hrvatski književni jezik. U interakciji i međusobnome prožimanju hrvatskih dijalekata i književnojezičnih idioma razvio se i niz drugih lekata koji su također prepoznatljivi kao sastavni dio hrvatskoga jezika.

Hrvatski je s drugim jezicima na srednjojuznoslavenskome prostoru povezan štokavštinom kao zajedničkim narječjem. Ono ih čini posebnim slučajem na jezičnome atlasu slavenskoga svijeta. Ta njihova povezanost na dijalektalnoj razini i sličnost njihovih književnih jezika može djelovati zbunjujuće ako se ne uzme u obzir da jezični entiteti mogu biti višedimenzionalni i da spoznaje o njima koje smo dobili na jednoj razini sagledavanja, ne smijemo nekritički prenositi na druge razine. To znači da zbog štokavštine kao zajedničkoga narječja i velike sličnosti hrvatskoga i srpskoga književnoga jezika ne treba smatrati da su hrvatski i srpski isti jezik, isti književni jezik ili poseban jezik na višoj razini na kojoj se definiraju pojedini jezici kao splet svih njima pripadajućih idioma.

I u hrvatskome se jezikoslovlju ponekad miješaju razine sagledavanja pa se npr. dijalektološke činjenice nerijetko projiciraju na druge razine jezične pojavnosti. O jednome dijelu takvih postupaka nedavno je opširno i uvjerljivo pisao Radoslav Katičić u časopisu *Jezik* (god. 48, 1, 2008., str. 1.–11.), pobijajući tezu da su istočnohercegovački govori dijalektalna osnovica na kojoj je izgrađen hrvatski književni jezik.

U nas je dosta toga rečeno o tome kako se u inozemstvu doživljava hrvatski jezik, kako se negdje priznaje ili ne priznaje, niječe ili potvrđuje. Nasuprot tomu, mnogo smo manje upoznati s time kako se u inozemstvu recipiraju naše definicije pojma hrvatski jezik. Kao primjer za tu recepciju osvrnut ću se na poveći inozemni enciklopedijski članak koji je posvećen hrvatskomu jeziku, a

objavljen je u *Wieser Enzyklopädie des europäischen Ostens* 2004. godine. U njemu se kaže da u suvremenome hrvatskome jezikoslovlju postoji više tumačenja što je to hrvatski jezik. Jedna ga struja jezikoslovaca smatra zapadnom inačicom srpskohrvatskoga jezika, no glasovi su te struje, nadodaje se, danas uglavnom zamukli. Druga struja hrvatski jezik smatra samostalnim književnim jezikom u skladu sa stavovima potpisnika Deklaracije iz 1967. godine. Za predstavnike obje struje ističe se da hrvatski i srpski sagledavaju kao jednu jezičnu cjelinu, dakle, kao jedan jezik. Tek za treću skupinu, koju autor članka naziva „rigorozno-purističkim smjerom”, hrvatski je jezik poseban jezik, ne samo kao književni odnosno standardni jezik već kao cjelina sa svim svojim lektima. Autorica kaže da danas, a to je pisano 2004. godine, u Hrvatskoj u jezičnim raspravama prevladavaju umjerene struje, što bi trebalo značiti da prevladavaju one struje koje hrvatski jezik definiraju samo na razini standardnoga jezika, dok ga na višoj razini, na kojoj se definiraju cjeloviti posebni jezici kao što su npr. njemački ili talijanski, definiraju skupa sa srpskim kao jedan jezik, dakle, kao jedan jezik s više standarda.

Autoricu enciklopedijskoga članka (Moniku Wingender) najprikladnije je prema njezinoj vlastitoj definiciji naziva hrvatski jezik i prema načinu na koji je obradila i predstavila taj jezik, svrstati u onu treću struju za koju kaže da hrvatski jezik doživljava posebnim jezikom u cjelini, a ne samo na razini standardnoga jezika. Zahvaljujući, među ostalim, takvu pristupu, njezin enciklopedijski članak možemo smatrati jednim od boljih inozemnih tekstova koji su napisani o hrvatskome jeziku, bez obzira na pojedine tvrdnje s kojima se možda i ne možemo složiti.

U našem se jezikoslovlju uistinu primjenjuju različiti teoretski modeli pri opisu pojma hrvatski jezik. Jedan od njih opisao sam na početku izlaganja. Na njegovo širenje i oblikovanje u novije su vrijeme znatno utjecali radovi njemačkoga kroatista i općega lingvиста Leopolda Auburgera.¹ Osvrnut ću se još na dva druga modela, najprije na onaj koji je u redovima hrvatskoga jezikoslovlja osmišljen tek nedavno. U njemu se kajkavsko, štokavsko i čakavsko narječje sagledavaju isključivo dijalektalno-tipološki i ne smatraju se ni na jednoj razini dijelom jedne cjeline. Stoga se za njih kaže da su „zasebna hrvatska narječja, a ne narječja hrvatskoga jezika”. Kajkavizmi i čakavizmi u hrvatskome jeziku u tom sagledavanju imaju isti status kao npr. bohemizmi i rusizmi. Stoga se tvrdi da kajkavizmi i čakavizmi nisu dijalektizmi u hrvatskome jeziku, jer da dijalektizmima u hrvatskome mogu biti samo štokavizmi. Budući da je u takvu poimanju hrvatski jezik kao standardni jezik integralni dio štokavskoga sustava, za pojave se tipa *čerati*, *devojka*, *ženica*, *šenica* izrijekom tvrdi da su dijalektizmi u hrvatskome, a pojave tipa *došal* i *došel* – citiram – činjenice „njemu tuđih sustava” – pri čemu se za *došal* možda nije uzelo u obzir da postoji u istočnim srpskim govorima, onima prizrensko-timočkima, koje mnogi jezikoslovci smatraju dijelom štokavskoga sustava. U tom opisu hrvatskoga jezika ne uzima se u obzir da su pojave tipa *došel* česte na sjeveru Hrvatske u razgovornome idiomu koji je pretežito štokavski ili štokavsko-kajkavski, a da *ženice* i *šenice* u jeziku Hrvata nema ili da su u njemu samo rubne pojave. Stoga se postavlja pitanje je li opravdano *ženicu* i *šenicu* smatrati hrvatskim dijalektizmima, i to samo zato što je riječ o ostvaraju štokavštine kao sustava (prvenstveno njezina nehrvatskoga dijela),

1 | Npr. njegova knjiga *Die kroatische Sprache und der Serbokroatismus*. Ulm/Donau. 1999.

a kajkavsko *došel* ujedno proglašavati stranim elementom u hrvatskome jeziku, iako je upravo on udomaćen i raširen.

Drugi spomenuti model prema kojem se definira hrvatski jezik nastao je 60-ih i 70-ih godina. U njegovu se okviru polazi od toga da su hrvatski i srpski posebni kao književni ili standardni jezici. Njihov gramatički ustroj i rječnik podudaran je u visokoj mjeri, toliko da se radi o međusobno najbližijim slavenskim književnim jezicima. Vjerojatno i pod utjecajem te iznimne sličnosti i zbog novoštokavštine prema kojoj su stilizirana oba književna jezika, u dotičnom se modelu polazi od toga da hrvatski i srpski organski idiomi tvore jedan jezik. Za te se organske idiome smatra da su jedan jedinstveni jezik u genetskolingvističkome smislu (jezik kao dijasistem). Međutim, u kojoj je mjeri tu teško govoriti o genetskolingvističkim i tipološkim granicama organskih idioma, vidi se već na tome da se spomenuti istočni srpski govori – koje neki jezikoslovci smatraju dijelom štokavštine, a neki dijelom torlačkoga narječja – od susjednih makedonskih i bugarskih govora razgraničuju samo na temelju nacionalne razdiobe govornikâ i njihova poimanja što im je vlastiti materinski jezik. Npr., Pavle Ivić široki pogranični pojas u Bugarskoj i Makedoniji 1956.² uvrštava u ozemlje štokavskoga narječja, pa ispada da se i u Skoplju govori štokavskim narječjem srpskohrvatskoga jezika, dok kasnije, u drugome izdanju iste knjige, ne samo da štokavske govore povlači iz Bugarske i Makedonije, već iz srpskohrvatskoga jezika isključuje i podosta širok pogranični pojas unutar Srbije na kojem živi bugarska većina.³

Genetskolingvističko jedinstvo štokavštine, čakavštine i kajkavštine teško je dokazivo jer nema izoglosa koje bi ih primjereno povezivale i ujedno razgraničivale prema susjednim južnoslavenskim idiomima. Teško je u jedan zajednički genetskolingvistički definirani jezik uvrstiti kajkavski i torlački i ujedno ih prema istim kriterijima odijeliti od susjednih govora u Makedoniji, Bugarskoj i Sloveniji. Ipak je model u kojem se tako postupa bolji nego onaj noviji koji razbija hrvatsku štokavštinu, čakavštinu i kajkavštinu na tri zasebna jezika. Pored toga, pri tom starijem modelu radi se o modelu pomoću kojega se u međunarodnoj slavističkoj zajednici 60-ih i 70-ih godina teoretski utemeljeno i prihvaćeno po prvi put počelo govoriti o hrvatskome kao posebnome slavenskome jeziku, i to na razini književnoga jezika i u sustavu teorije varijanata. Taj je model najbolje razradio Dalibor Brozović. Tim je svojim radom trajno zadužio kroatističku znanost jer je njezinoj književnojezičnoj teoriji udario takve temelje koji su omogućili da se hrvatski izvuče ispod srpskohrvatske kape. Omogućio je da se proispituju stare teorije i stvaraju nove, dakle, omogućio je da se ide dalje.

U tome smislu i danas je jedan od bitnijih zadataka kroatističke jezikoslovne zajednice proispitivati teoretske okvire unutar kojih opisujemo hrvatski jezik i modificirati ih u onim točkama u kojima treba. To nije sporedna stvar, već ključna kroatistička potreba jer znatno utječe na to kako se hrvatski jezik proučava, opisuje i predstavlja onima koji ga žele usvajati ili o njemu ne-

2 | Usp. zemljovid na kraju Ivićeve knjige *Dijalektologija srpskohrvatskog jezika*, Novi Sad, 1956.

3 | Pavle Ivić: *Die serbokroatischen Dialekte : Ihre Struktur und Entwicklung : Erster Band : Allgemeines und die štokavische Dialektgruppe*. Mouton & Co., 1958. Isto: *Srpskohrvatski dijalekti : Njihova struktura i razvoj : Prva knjiga : Opšta razmatranja i štokavsko narječje*. S nemačkog prevela Pavica Mrazović. *Celokupna dela Pavla Ivića III. Sremski Karlovci*, Novi Sad, 1994.

što naučiti. Kad mi sami neka pitanja razriješimo, bit će drugima lakše odbaciti neke stavove s kojima se ne slažemo.

Sažetak

Samoodređivanje hrvatskoga jezika i promicanje znanja o njemu

Radom se prikazuje stanje i slika hrvatskog jezika na jezičnoj mapi kako u slavenskom, tako i u svjetskom kontekstu. Modeli pri terminološkom opisu pojma hrvatski jezik u suvremenim znanstveno - jezičnim praksama bitno se razlikuju i autor rezimira dosadašnja istraživanja i znanstvene spoznaje o definiranju i determiniranosti uvijek aktualnog poglavlja jezikoslovne kroatistike - pojmu hrvatski jezik.

Summary

The self-determination of the Croatian language and promoting knowledge about it

This paper attempts to show the state and image of the Croatian language on the linguistic map in both Slavic and worldwide contexts. The models in the terminological description of the notion of the Croatian language in contemporary science and language practices differ significantly and the author analyzes current research and scientific understanding about the definition and determination of a linguistic aspect of Croatian Studies– the notion of the Croatian language.

O KROATISTICI NA SVEUČILIŠTIMA SAVEZNE REPUBLIKE NJEMAČKE

U prvom razdoblju, a u okviru magistarskoga nastavnog plana (magister Artium) i već postojećih mogućnosti studiranja slavistike, npr. u Erlangenu, Münchenu, Kölnu, primarno mjesto imala je rusistika na kojoj se branio završni diplomski ispit, budući da je ruski kao treći strani jezik bio u nastavnom planu mnogih gimnazija. Glede druge mogućnosti, student je mogao birati između polonistike, bohemistike, bugaristike i tada srbokroatistike, već prema interesu i odluci profesora direktora instituta. U sedamdesetim godinama osnivaju se nove slavističke katedre i uvodi studijski predmet južna slavistika, u stvari je to srbokroatistika. Tako to biva npr. na sveučilištima u Göttingenu, Marburgu, Bonnu, Tübingenu, Bambergu. Kao glavni ili sporedni predmet u Mannheimu mogla se studirati kroatistika i steći doktorat.

Nije mi poznato je li tada postojao međudržavni ugovor koji je predvidio da lektori mogu raditi, podučavati hrvatski jezik na njemačkim sveučilištima. Znam samo da je plodna suradnja postojala sa slavističkim institutima u Kölnu, Frankfurtu, Göttingenu, Mannheimu, gdje su djelovali sada već pokojni profesori Mate Hraste, Ljudevit Jonke, I. Cesar, ali i suvremenici jezikoslovne i književno-teorijske znanosti profesori Petar Šimunović, Aleksandar Flaker, akademik Milan Moguš i drugi.

Poznato je da u Njemačkoj profesor-voditelj instituta, nikoga ne pitajući, može odlučivati i provoditi suradnju s inozemnim institutima i kolegama, dok je pokrajinsko Ministarstvo za znanost i kulturu na zahtjev sveučilišta i dobro dokumentirano obrazloženje namicalo financijska sredstva za lektorate i *gastprofesure*. U principu, lektorska mjesta nisu bila stalna, to jest vezana uz jednu te istu osobu, ali je bilo izuzetaka, na primjer u Heidelbergu (Stjepan Drilo), u Münchenu (Miloš Okuka). Ovakva praksa nije uvijek bila dobra. Pokazao je to primjer Heidelberga. Kad je gospodin Stjepan Drilo otišao u mirovinu, trebalo je brzo iz Hrvatske naći kvalificiranu osobu za to mjesto. Zagreb, iz meni nepoznatih razloga, nije na vrijeme reagirao pa je tadašnji direktor Slavističkog instituta prof. B. Pancer za stalnu lektoricu uzeo gđu. S. Ressel, Beograđanku i suprugu G. Ressela, profesora slavistike u Trieru.

Naprijed je rečeno da *drugo razdoblje* počinje uvođenjem različitih reformi (sadržajnoga i organizacijskog smjera) na sveučilištima. Kad tvrdimo sadržajnoga – negdje se uvode nove studijske discipline, npr. teoretska informatika, ekonomska pedagogija i dr. Da bi se što više moguće uštedjelo, ukidaju se fakulteti, pogotovo manji i stvaraju novi, veći i time smanjuje broj sveučilišnog upravnog osoblja: manje dekana, manje osoblja. Vrijeme ne dopušta navoditi ovdje sve primjere preustroja. No osnovni smjer bio je jasno zacrtan – štednja. A kako se to odražavalo, koje su posljedice bile za slavistiku, posebice kroatistiku? Iako su se na obzorju pokazivali pozitivni znaci za slavenske zemlje, pristup u EU (Poljska, Bugarska, Češka, Slovačka, Slovenija, na pomolu i Hrvatska, Rusija nije više igrala ulogu kao za vrijeme komunizma) njemačkoj slavistici izmicalo je sve više nekoć čvrsto tlo ispod nogu. Na takvu situaciju utjecala je i činjenica da su baš tada mnogi

profesori slavistike odlazili u mirovinu. Njihova vakantna mjesta nisu se popunjavala, gasila su se ili odlukom ministarstava „prenosila” u druge studijske discipline: medicinu, informatiku, ekonomiju i dr. Nekoliko tipičnih primjera onih sveučilišta, gdje se predavala (srbo)kroatistika, a definitivno ili u skoroj budućnosti planiranim odlaskom profesora u mirovinu nestajala je kroatistika, tako na sveučilištima u Münsteru, Kölnu, Bonnu, Oldenburgu, Bielefeldu (Sjeverna Vestfalija), u Marburgu, Frankfurtu (Hessen), u Erlangenu, Regensburgu (Bavarska), na sjeveru u Hamburgu, Berlinu, Greifswaldu, bivši DDR, u Jeni, Leipzigu i Halleu, te Münchenu, Mainzu zastupljena je srbistika. U ovome kontekstu istaknuo bih Mannheim (Baden-Württemberg) kao poseban slučaj. Na prijedlog sveučilišnog senata (studeni 2002.) odlukom Ministarstva za znanost i kulturu (Stuttgart, 27.2.2003) ukinuta je kompletna slavistika, znači i kroatistika i zabranjen upis studentima na slavistiku od zimskog semestra iste godine. *Nota bene*, dopušten je studij slavistike na svim ostalim sveučilištima Baden-Württemberga, u Freiburgu, Konstanzu, Tübingenu, Heidelbergu. Koji povod, koji uzrok je bio ovome neshvatljivome i nečasnom „događaju” manneimske slavistike? Ukratko. Godine 1969./70. , od tri mogućnosti za mjesto redovitog profesora, na sveučilištima Frieburg (Švicarska), Göttingen i Mannheim (Njemačka), odlučio sam se za Mannheim jer mi se tu pružala prigoda da u okviru slavistike koja tada nije postojala učinim nešto i za svoju domovinu, da ustrojim i studijski predmet kroatistike. Došavši u Mannheim, pet studenata počelo je studirati, knjižnica je brojila oko tristo knjiga, s jednom asistenticom i tajnicom s pola radnog vremena, započeo sam djelovati. Kad sam odlazio u mirovinu 1995/6. g., knjižnica je brojala više od 40.000 primjeraka (spadala je prema kazivanju mnogih kolega u jednu od najstručnijih slavističkih biblioteka u Baden-Württembergu), a ostali su tajnica s punim radnim vremenom, 10 stručnih suradnika (docenata, asistenata, lektora, znanstvenih pomoćnika) te dvjesto trideset studenata, od kojih je bilo tridesetak kroatista. Ustroj slavistike u Mannheimu bijaše moje životno djelo, nastajalo uz mnoge žrtve, odricanja, ali i zadovoljstva, radosti zbog napretka i uspjeha. Godine 1997. otišla je u mirovinu prof. Aneliese Lägreid. Na natječaj za to mjesto, izvanrednog profesora, javilo se 18 kandidata, među njima i gđa. Jadranka Gvozdanović, rođena Zagrepčanka, tada predavač u Amsterdamu, gdje je predavao i moj kolega i dobar prijatelj. Na zatraženu informaciju o kolegici Gvozdanović dobio sam pozitivno mišljenje uz preporuku. S uvjerenjem da je to najpodobnija osoba za manneimsku slavistiku, odnosno kroatistiku, izborna komisija se suglasila s mojim prijedlogom i gospođa Gvozdanović je dobila mjesto izvanrednog profesora. Ubrzo se pokazalo da je moja odluka bila pogrešna.

Krajem 90-ih god., nakon što je bio ukinut Geografski institut, u planu zacrtanih reformi manneimskog rektora prof. H.-W. Arndta uz punu podršku J. Gvozdanović bila je na dnevnom redu slavistika i odluka o ukinuću. Jasno, pitanje je – zašto je gđa. Gvozdanović odobravalala plan dajući neograničenu podršku rektoru? Razlog? Bilo joj je obećano vakantno mjesto u Heidelbergu (prof. Pancer je upravo otišao u mirovinu) redovitog profesora. Ona je to prihvatila dajući prednost vlastitom interesu, iako je znala da time žrtvuje slavistički seminar. Utrnućem slavistike je dakako nestala i kroatistika, a poseban osjećaj gorčine proživljavao je osobe koje su ostale bez posla. Upitat ćete što sam ja tada radio i gdje sam bio. Ne samo ja nego seminar, svi studenti i suradnici prosvjedovali smo javno protiv prijedloga rektora, senata i gospođe Gvozdanović. Pisao sam i obraćao se političarima, miesnim zastupnicima u saveznom i pokrajinskom parlamentu

predstavnicima senata. Njihov je odgovor glasio: „Dragi kolega, pa što hoćete, vaša kolegica je prva za ukinuće mannheimske slavistike.” U stvari nisam mogao učiniti drugo osim moliti i kumiti, naime, kao emeritus bio sam izvan igre, dakle ni u jednoj strukturi zastupljen. A moja Zagrepčanka, nazovimo je tako, ni jednom se nije meni obratila i rekla, situacija je opasna, što činiti, kako spasiti seminar. Suradnicima je govorila sve je u redu, ništa se tu ne može jer to Stuttgart zahtijeva, što nije bilo točno. Državna kontrolna financijska ustanova (Rechnungshof) provjeravajući sve slavističke institute u Baden-Württembergu dala je najpozitivniju ocjenu Mannheimu u pogledu efikasnosti studiranja (završetak studija i ispita), potrošnje financijskih sredstava, uvođenja i primjene novih studijskih modela (Bolonja, bachelor, master), otvorenosti prema drugim studijskim disciplinama (suradnja s ekonomijom). Veoma pozitivnu ocjenu dala je i komisija za evaluaciju. Za sve to postoji dokumentacija. Od pet sveučilišta i slavističkih instituta u Baden-Württembergu samo je ukinuta mannheimska slavistika. Drugi su se borili i uspjeli oduprijeti Stuttgartu jer rektori i sveučilišna tijela jednoglasno su branili opstanak slavističkih seminara. A gospođa Gvozdanović mene je izbjegavala. Rečeno mi je da je prošle godine nudila suradnju s Hrvatskim studijima. Pitam se postoje li za to objektivni uvjeti u Heidelbergu? Držim da ne postoje, jer lektorica je Beograđanka, studenata kroatistike, koliko znam, nema. Moje iskustvo govori da je ovdje oprez najbolje jamstvo s obzirom na obećanja.

I na samome kraju, kakvi su izgledi za budućnost? Odlaskom nekolicine kolega u mirovinu (profesori Rothe, Giesemann, Lauer, Kluge) nastala je praznina, pogotovo u znanstvenom području književnosti. Danas, zapravo, nitko ne predaje ili održava seminare s tematikom „hrvatska književnost”. Ponekad to radi gosp. Kroll u Göttingenu, a i on je već u mirovini. Od nekoć postojećih lektorata samo su dva ostala i to s pola radnog vremena, u Göttingenu i privremeno u Mannheimu. Na drugim institutima gdje se još predaje hrvatski jezik djeluju honorarni predavači (*Lehrbeauftragte*) 4 do 6 sati tjedno. Sve u svemu, ni malo ružičasta budućnost, pa ipak nije posve, rekao bih, bez perspektive. Tu ubrajam inicijativu hrvatske veleposlanice u SRNj-*oj* dr. Vesne Cvjetković-Kurelac. U Berlinu je prošle godine održano treće Savjetovanje njemačkih kroatista, a osnovano je i Njemačko društvo za kroatistiku (Deutsche Gesellschaft für Kratistik), predsjednica prof. dr. Elisabeth von Erdmann, Bamberg. Što tu valja očekivati, pokazat će budućnost.

Sažetak

O kroatistici na sveučilištima Savezne Republike Njemačke

U izlaganju je riječ o dvama razdobljima kroatističke povijesti na njemačkim sveučilištima. Prvo razdoblje obuhvaća doba od početka sedamdestih do sredine devedesetih godina, a drugo ono doba kad su se na mnogim sveučilištima počele provoditi studijske reforme, uglavnom prema američkom uzoru. Autor naglašava kako neprihvatljivo stanje u kojem se kroatistika u Njemačkoj trenutno nalazi daje, ipak, nadu kako će se u budućnosti nešto konkretno i pozitivno pokrenuti u razvoju kroatističke znanosti na njemačkom području.